

ชื่อวิทยานิพนธ์   กลองหลวงล้านนา : ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและชาติพันธุ์
ผู้วิจัย   รณชิด แม้นมาลัย
ปริญญา   ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา)
คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
    ภัททिया อิมเรวัต, M.A., DEA.,
    Docteur de 1' EHESS
    สุกรี เจริญสุข, M.M.E., DA
    ประสิทธิ์ เลียวสิริพงศ์, ศศ.บ (ศึกษาศาสตร์) ,
    M.M. (Misicology)

วันที่สำเร็จการศึกษา   10 มกราคม พ.ศ. 2537

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ถึงบทบาทและสถานภาพของกลองหลวงในปัจจุบัน รวมไปถึงพัฒนาการของกลองหลวง ทั้งทางด้านรูปแบบโครงสร้างของกลอง และด้านระบบเสียง ซึ่งจะอธิบายให้เห็นชัดถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการเกิดเสียงกลองหลวง โดยได้ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในแหล่งกลองหลวงของจังหวัดลำพูนและจังหวัดเชียงใหม่ การเก็บรวบรวมข้อมูลได้ใช้วิธีการทางมานุษยวิทยา คือการสังเกต และสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับกลองหลวงโดยตรงเป็นหลัก จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปด้วยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กลองหลวงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชาวยองในจังหวัดลำพูน จะเห็นได้จากการพัฒนาของกลองหลวงจากกลองหลวงสมัยดั้งเดิม ได้มีการพัฒนาเป็นลำดับขั้นโดยชาวยอง จนเป็นที่นิยมกันแพร่หลายในเขตล้านนาปัจจุบัน และชาวยองในจังหวัดลำพูนก็ยังคงมีบทบาทสำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับกลองหลวงจนถึงทุกวันนี้โดยเฉพาะในการสร้างกลองหลวง ศูนย์กลางของการสร้างกลองหลวงอยู่ที่วัดสุวรรณวิหาร ตำบลนครเจดีย์ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน และช่างที่สร้างกลองหลวงก็สืบทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษชาวยองของตนเอง

รณชิด แม้นมาลัย. 2536. “ กลองหลวงล้านนา : ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตและชาติพันธุ์ = Ethnomusicology of Klong-luong-lanna.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พัฒนาการของกลองหลวงสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 สมัย ซึ่งแต่ละสมัยมีรูปแบบและโครงสร้างที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

กลองหลวงสมัยดั้งเดิม (ประมาณ พ.ศ. 2345-2427) มีหน้ากลองกว้างประมาณ 18 นิ้ว มีความยาวประมาณ 148 นิ้ว ใช้เกวียนล้อคั้นเป็นพาหนะในการขนย้าย

กลองหลวงสมัยหนานหลวง (ประมาณ พ.ศ. 2428-2495) มีหน้ากลองกว้างประมาณ 20-25 นิ้ว มีความยาวประมาณ 135-145 นิ้ว ใช้เกวียนที่มีล้อเป็นซี่ทำจากไม้เป็นพาหนะในการขนย้าย

กลองหลวงสมัยปัจจุบัน (ประมาณ พ.ศ. 2496- ปัจจุบัน) มีหน้ากลองกว้างประมาณ 26-28 นิ้ว มีความยาวประมาณ 130-135 นิ้ว นอกจากนั้นยังมีกลองขนาดใหญ่พิเศษ มีหน้ากลองกว้าง 40 นิ้ว และมีความยาวถึง 207 นิ้ว สร้างขึ้นมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของกลองชนิดนี้ เท่านั้นไม่ได้ใช้ในกิจกรรมอย่างเดียวกับกลองใบอื่น ๆ กลองหลวงในสมัยนี้ใช้ล้อเลื่อนที่ทำจากล้อรถยนต์เป็นพาหนะในการขนย้าย

เสียงของกลองหลวงประกอบด้วย “เสียงหน้า” และ “เสียงลูกปลาย” กลองหลวงสมัยดั้งเดิมมีเสียงหน้าและเสียงลูกปลายที่ดังเป็นเวลานาน กลองหลวงในสมัยหนานหลวง ได้พัฒนาให้มีเสียงลูกปลายที่ดังซ้อนกัน 2 ครั้ง เสียงกลองหลวงในสมัยปัจจุบันมีเสียงหน้าและเสียงลูกปลายที่สั้นกว่า ทิศทางของเสียงทางก้นกลองหลวงเป็นทิศทางที่ได้ยินเสียงดังชัดเจนที่สุด

คุณภาพของเสียงกลองหลวง ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แก่ ไทกลอง เหนือกลอง รูเอวกลอง หนังกลอง หูหึ่ง คราวหูหึ่ง หนังกิน จากกลอง ผู้ตีกลอง วัสดุที่ใช้ในการตีกลอง ตำแหน่งที่ตีกลอง จังหวะในการตีกลองและการควบคุมแรงในการตีกลอง

กลองหลวงล้านนาได้รับการพัฒนาด้านรูปแบบและระบบเสียงไปตามความนิยมของแต่ละยุคสมัย แต่กลองหลวงก็ยังคงรักษายาทบาทและหน้าที่ในวิถีชีวิตของชาวยองหรือชาวล้านนาอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็เครื่องมือสื่อสารเพื่อแจ้งข่าวคราวแก่สมาชิกของชุมชนนั้นๆ เป็นเครื่องดนตรีที่ใช้ตีประกอบกระบวนฟ้อน กระบวนแห่โดยใช้ประสมร่วมกับเครื่องดนตรีพื้นเมืองชนิดอื่นหรือเป็นเครื่องไทยทานที่สร้างขึ้นมามาเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาเป็นต้น นอกจากนั้นแล้วจะเห็นได้ว่า กลองหลวงเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนหรือหมู่บ้านกับวัดอย่างชัดเจน กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกลองหลวง เริ่มตั้งแต่การสร้าง การใช้ การเก็บรักษา หรืออื่น ๆ ล้วนต้องอาศัยความร่วมมือของวัดและหมู่บ้านหรือพระและชาวบ้านอย่างใกล้ชิด กระบวนการสร้างกลองตลอดจนเทคนิคต่าง ๆ ในการสร้างกลองหลวง เพื่อให้ได้เสียงกลองตามความต้องการของชุมชน แสดงถึงภูมิปัญญาของชาวยองและชาวล้านนาอย่างแท้จริง เมื่อสร้างเสร็จแล้วจะถือว่ากลองหลวงเป็นสมบัติของวัดและหมู่บ้านนั้นๆ ยิ่งในสังคมปัจจุบันกลองหลวงได้เพิ่มบทบาทนอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้ว คือ กลองหลวงได้กลายเป็นเครื่องมือในการแข่งขัน เพิ่มขึ้นอีกด้วย ดังนั้น กลองหลวงจึงกลายเป็นสัญลักษณ์แห่ง

เกียรติยศและศักดิ์ศรีของชุมชน หรือของหมู่บ้านที่เป็นเจ้าของกลองอีกด้วย กลองหลวงจึงจัดเป็น เครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง ที่มีความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองทั้งรูปแบบและบทบาทในสังคมชาวล้านนา

ในปัจจุบันกลองหลวงที่มีขนาดหน้ากลองกว้าง 28 นิ้ว ยังคงอยู่ในความนิยมไปอีกระยะ หนึ่ง แต่ก็คาดว่าความนิยมนี้จะเปลี่ยนไป เนื่องจากวัสดุสำคัญที่ใช้ในการสร้างกลองหลวงคือไม้ ประดู่แดง (*Phyllocarpus Septentrionalis* Donn. Smith ในวงศ์ Leguminosae) เป็นไม้คุ้มครอง ประเภท ก. เท่าที่พบอยู่ในปัจจุบันมีอยู่จำนวนน้อยและต้องขออนุญาตในการตัดไม้ด้วย ดังนั้นการจะ สร้างกลองขนาดดังกล่าวคงจะเป็นไปได้ยาก และอาจจะเปลี่ยนไปนิยมกลองที่มีขนาดเล็กซึ่งยัง พอดีหาวัสดุในการสร้างได้อยู่แต่ไม่ว่ากลองหลวงจะมีการพัฒนารูปแบบหรือระบบเสียงไปอย่างไร กลองหลวงล้านนาก็ยังนับว่าเป็นสมบัติอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมชาวยองและชาวล้านนา